

شرح ماده به ماده تعهدات، الزامات و معاملات (حقوق مدنی ۳)

پدید آورنده:

هادی سرانجام

مدیریت مستقل حقوقی و قراردادهای قرارگاه سازندگی نوح (ع)

سرشناسه: سرانجام، هادی
عنوان و نام گردآورنده: شرح ماده به ماده تعهدات، الزامات و معاملات (حقوق مدنی ۳) - هادی سرانجام
مشخصات نشر: تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. قرارگاه سازندگی خاتم الانبیاء (ص)، قرب نوح (ع).

مشخصات ظاهری: ۱۲۶ص
شابک: ۰-۳۵-۵۹۷۶-۶۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابخانه

موضوع: حقوق مدنی
شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی- قرارگاه سازندگی خاتم الانبیاء (ص) - قرب نوح (ع)
رده‌بندی کنگره: KMH: ۵۰/س ۳۶ ۱۳۹۱
رده‌بندی دیویی: ۳۴۶/۵۵
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۶۵۵۷۴

نام کتاب: شرح ماده به ماده تعهدات، الزامات و معاملات (حقوق مدنی ۳)

ویراستار: سعیدرضا مختاری

ناشر: قرارگاه سازندگی خاتم الانبیاء (ص) - قرب نوح (ع)

صفحه‌بندی، ویرایش: جعفر شعبانی مقدم - سعیدرضا مختاری

نوبت چاپ: اول

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱

بهاء: ۷۰,۰۰۰ ریال

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری و سایر موارد برای قرارگاه سازندگی نوح (ع) محفوظ است
(نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

تهران - بزرگراه شهید عباسی دوران - جنب ستاد نیروی دریایی سپاه - قرارگاه سازندگی نوح (ع)
تلفن: ۳۳۲۱۹۲۳۴-۳۵ - شماره: ۳۳۲۱۹۲۳۴ - پست الکترونیکی: e-mail: Nooh@Khatam.net

پیش‌گفتار

«یا ایها الذین امنوا اذا تداینتم بدین الی اجل المسمی فاکتوبه»

یک بار دیگر خداوند عالمین را شاکرم که توفیق دوباره‌ای به مقتضای ذات رحمانیتش به حقیر عطا فرمود تا دست به قلم برده و نسخه دیگری در قالب شرح ماده به ماده از قسمتی دیگر از قانون مدنی را به رشته نگارش و تحریر در آورم. چه اینکه تلمذی است نزد اساتید گرانقدر حقوق اما به مصداق این بیت که جناب مولانا (علیه‌الرحمه) می‌فرماید:

اب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

لذا در حد و اندازه و بضاعت علمی خود این مجموعه را نیز به دوستداران علم و دانش و همین‌طور پدر و مادر عزیزم تقدیم می‌دارم. اساساً بنا به ترتیب درس‌های قانون مدنی بایستی این مجموعه به لحاظ تقدم و تاخر تاریخی زودتر به نگارش در می‌آمد اما بنا به مقتضا و نیاز و موارد استیفاء ناگزیر ابتدائاً به نگارش حقوق مدنی ۶ و ۷ (عقود معین قسمت اول و دوم) پرداخته شد. تعهدات و الزامات که موضوع درس حقوق مدنی ۳ در دروس دانشگاهی رشته حقوق می‌باشد از مهمترین مباحث قانون مدنی است که پایه و اساس و فهم صحیح بسیاری از قواعد این قانون می‌باشد. این مجموعه مشتمل بر ۶ فصل است که به ترتیب در خصوص اقسام عقود و معاملات، شرایط اساسی برای صحت معاملات، اثر معاملات، بیان شرایطی که در ضمن عقد می‌شود، معاملاتی که موضوع آن مال غیر است (معاملات فضولی) و سقوط تعهدات بحث می‌کند. که از ماده ۱۸۳ قانون مدنی تا ماده ۳۰۰ ادامه پیدا می‌کند. نگارش این مجموعه نیز به تبع نوع نگارش کتب قبلی به صورت شرح ماده به ماده است چرا که نوع نوشتار امر یادگیری را در زمان کمتری برای دانشجو تسهیل می‌نماید چه اینکه افراد غیرحقوقی و عموم نیز می‌توانند از این مجموعه به عنوان یک منبع حقوقی در خصوص قراردادهای استفاده نمایند. در این مجموعه نیز مواد به صورت ردیف تشریح گردیده است و حتی الامکان بدو موضوعات به صورت مختصر تبیین و متعاقباً به موارد و مصادیق اصطلاحی پرداخته شده است. ضمن اینکه ترمینولوژی الفاظ و عبارات حقوقی پرتکرار به کار برده شده در قالب فصلی جداگانه به صورت حروف الفبا جهت استفاده هرچه بیشتر و مطلوب‌تر گنجانده شده است.

لازم به ذکر است که از نظرات مشهور حقوق دانان نیز مدد و یاری طلبیده‌ایم و مواد عمومی و منابع و مأخذ مرتبط به هر یک از مواد ذیل آن آورده شده است. مجدداً مراتب تشکر و قدردانی خود را به اساتید، همکاران و سایر دوستان گرامی که در نگارش این مجموعه و نظرات بدیع و پدر و مادر عزیز که با گنج دعای خیر بنده را یاری نمودند تقدیم می‌دارم.

همواره خداوند متعال را برای تمامی الطافش و توفیقاتی که در این راه به من عطا فرمود خاضعانه تشکر و سپاس می‌گویم و سر تعظیم بر آستان مقدسش فرود می‌آورم که اوست ستارالعیوب و الرحم الرحمن.

هادی سرانجام

زمستان ۱۳۹۱

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	پیش‌گفتار
۱۷	فصل اول: عقود و تعهدات به‌طور کلی
۱۷	تعریف عقد به‌صورت عموم، ماده ۱۸۳
۱۸	اقسام عقود و معاملات
۱۸	انواع و تقسیم‌بندی عقود، ماده ۱۸۴
۱۸	تعریف عقد لازم، ماده ۱۸۵
۱۸	تعریف عقد جایز، ماده ۱۸۶
۱۹	تعریف عقدی که نسبت به یک طرف لازم است، ماده ۱۸۷
۱۹	تعریف عقد خیاری، ماده ۱۸۸
۲۰	تعریف عقد منجز و معلق، ماده ۱۸۹
۲۵	فصل دوم: شرایط اساسی برای صحت معامله
۲۵	شرایط اساسی برای صحت معاملات، ماده ۱۹۰
۲۵	مبحث اول: قصد طرفین و رضای آنها
۲۵	شرایط اولی و اصلی تحقق عقد، ماده ۱۹۱
۲۶	اعمال قصد به‌صورت اشاره در صورت عدم امکان تلفظ، ماده ۱۹۲
۲۷	معامله معاطاتی یا داد و ستد، ماده ۱۹۳
۲۷	توافق طرفین عقد در مورد معامله واحد، ماده ۱۹۴
۲۸	اثر معامله‌ای که بدون قصد انشاء انجام می‌شود، ماده ۱۹۵
۲۸	اصل برطرف معامله بودن کسی است که معامله می‌کند- امکان تعهد به نفع شخص ثالث در معامله، ماده ۱۹۶
۲۹	اصل تعلق معامله به صاحب عین ثمن یا مئمن، ماده ۱۹۷
۲۹	تجویز و کالت در عقد، ماده ۱۹۸
۳۰	معامله اکراهی و معامله اشتباه، ماده ۱۹۹
۳۱	عدم نفوذ معامله‌ای که اشتباه مربوط به خود موضوع آن است، ماده ۲۰۰
۳۱	نفوذ یا عدم نفوذ معامله‌ای که اشتباه در طرف عقد محرز می‌گردد، ماده ۲۰۱
۳۲	تأثیر میزان اکراه در نفوذ و عدم نفوذ معامله، ماده ۲۰۲

- تأثیر اکراه از جانب غیر طرف عقد در معامله، ماده ۲۰۳..... ۳۳
- تأثیر تهدید نسبت به خویشاوندان در معامله، ماده ۲۰۴..... ۳۳
- عدم نفوذ معامله اکراهی در صورت تأثیر تهدید در شخص معامل، ماده ۲۰۵..... ۳۴
- تأثیر اضطرار در معامله، ماده ۲۰۶..... ۳۴
- عدم شمول حکم مراجع قضایی در زمره موارد اکراه، ماده ۲۰۷..... ۳۴
- صرف ترس و تأثیر آن در نفوذ یا عدم آن در معامله، ماده ۲۰۸..... ۳۵
- تأثیر امضای معامله پس از رفع اکراه، ماده ۲۰۹..... ۳۵
- مبحث دوم: اهلیت طرفین**..... ۳۶
- لزوم داشتن اهلیت برای انعقاد عقد، ماده ۲۱۰..... ۳۶
- شرایط اهلیت، ماده ۲۱۱..... ۳۶
- غیر نافذ بودن معاملات مجبورینا به مورد، ماده ۲۱۳..... ۳۸
- مبحث سوم: مورد معامله**..... ۳۸
- تعریف مورد معامله، ماده ۲۱۴..... ۳۸
- شرایط و اوصاف مورد معامله، ماده ۲۱۵..... ۳۹
- لزوم معلوم بودن مورد معامله در زمان عقد مگر در موارد خاص، ماده ۲۱۶..... ۳۹
- مبحث چهارم: جهت معامله**..... ۴۱
- مشروع بودن جهت معامله در صورت تصریح در عقد، ماده ۲۱۷..... ۴۱
- اثر بطلان بر معاملات صوری که با قصد فرار از دین منعقد می‌شوند، ماده ۲۱۸..... ۴۱
- توقیف اموال بدهکاری که قصد فرار از دین دارد، ماده ۲۱۸ مکرر..... ۴۲
- فصل سوم: اثر معاملات**..... ۴۵
- مبحث اول: قواعد عمومی**..... ۴۵
- اصالت لزوم (اصل لزوم در معاملات)، ماده ۲۱۹..... ۴۵
- تعهد و الزام طرفین به موارد قانونی و عرفی در معامله، ماده ۲۲۰..... ۴۶
- مسئولیت کسی که در قرارداد متمهد می‌شود، ماده ۲۲۱..... ۴۶
- الزام به پرداخت هزینه‌های اجرای مفاد قرارداد توسط مدیون، ماده ۲۲۲..... ۴۷
- اصالت الصحه (اصل صحت در معاملات)، ماده ۲۲۳..... ۴۷
- حکومت عرف بر الفاظ عقود، ماده ۲۲۴..... ۴۸
- نفوذ امری عرفی حتی در صورت عدم ذکر در عقد، ماده ۲۲۵..... ۴۹

۴۹	مبحث دوم: خسارات حاصله از عدم اجرای تعهدات
۴۹	الزام به رعایت زمان سررسید یا تعهد توسط طرفین عقد، ماده ۲۲۶
۵۰	عدم انجام تعهد در صورت بروز قوه قاهره، ماده ۲۲۷
۵۰	خسارت تأخیر تأدیه در صورتی که موضوع تعهد وجه نقد باشد، ماده ۲۲۸
۵۱	عدم تأدیه خسارت در بروز قوه قاهره، ماده ۲۲۹
۵۱	حکم قانون در خصوص وجه التزام و ماهیت آن، ماده ۲۳۰
۵۲	مبحث سوم: اثر عقود نسبت به اشخاص ثالث
۵۲	اثر معاملات نسبت به طرفین و قائم مقام قانونی آنها، ماده ۲۳۱
۵۷	فصل چهارم: بیان شرایطی که در ضمن عقد می شود
۵۷	مبحث اول: اقسام شرط
۵۷	شروط باطل غیر مفسد عقد، ماده ۲۳۲
۵۸	شروط باطل مفسد عقد، ماده ۲۳۳
۶۰	اقسام شروط صحیح، ماده ۲۳۴
۶۲	مبحث دوم: احکام شرط
۶۲	آثار تخلف از شرط صفت، ماده ۲۳۵
۶۲	ماهیت شرط نتیجه، ماده ۲۳۶
۶۳	ماهیت شرط فعل، ماده ۲۳۷
۶۳	عدم اجبار ملتزم به فعل مشروط در عقد و انجام فعل به هزینه ملتزم توسط دیگری، ماده ۲۳۸
۶۴	فسخ معامله مشروط در صورت عجز از اجبار ملتزم به فعل مشروط، ماده ۲۳۹
۶۴	نامقدور و ممتنع شدن شرط ضمن عقد، ماده ۲۴۰
۶۴	شرط دادن رهن یا ضامن در ضمن عقد، ماده ۲۴۱
۶۵	تلف و عیب مالی که به عنوان شرط ضمن عقد باید به رهن داده شود، ماده ۲۴۲
۶۶	عدم تحقق شرط ضمن عقد مبنی بر دادن ضامن، ماده ۲۴۳
۶۶	انصراف مشروطه از خواستن اعمال شرط، ماده ۲۴۴
۶۶	طرق اسقاط حق حاصل از شرط، ماده ۲۴۵
۶۷	اثر اقاله و فسخ عقد نسبت به شرط ضمن عقد، ماده ۲۴۶
۷۱	فصل پنجم: معاملاتی که موضوع آن مال غیر است یا معاملات فضولی
۷۱	معاملات فضولی و غیر نافذ، ماده ۲۴۷
۷۲	طرق اجازه مالک نسبت به معامله فضولی، ماده ۲۴۸

- ۷۱ عدم قبول سکوت مالک به عنوان اجازه، ماده ۲۴۹
- ۷۱ اثر اجازه مالک که سابقاً اعلام رد نموده است، ماده ۲۵۰
- ۷۱ طرق رد مالک نسبت به معامله فضولی، ماده ۲۵۱
- ۷۳ عدم فوریت اجازه و رد مالک - تضرر اصیل در صورت تأخیر در رد و اجازه، ماده ۲۵۲
- ۷۳ فوت مالک قبل از رد و اجازه، ماده ۲۵۳
- ۷۴ عدم نفوذ معامله فضولی که مال به نحوی به خود معامل فضول منتقل شده باشد، ماده ۲۵۴
- ۷۴ ظهور و کشف مالکیت یا سمت معامل فضول و آثار آن، ماده ۲۵۵
- ۷۵ معامله مال خود دیگری در یک عقد و آثار آن، ماده ۲۵۶
- ۷۵ اجازه و رد مالک در صورت تعدد معامله فضولی، ماده ۲۵۷
- ۷۶ اثر اجازه از روز عقد در خصوص منافع مورد معامله، ماده ۲۵۸
- ۷۶ ضمان متصرف (خریدار) در صورت رد مالک، ماده ۲۵۹
- ۷۶ عدم حق رجوع به خریدار توسط مالک در صورت اجازه مالک و قبض عوض، ماده ۲۶۰
- ۷۷ ضمان خریدار نسبت به اصل و منافع مال در صورت رد مالک، ماده ۲۶۱
- ۷۷ حق رجوع مشتری به بائع فضول برای استرداد ثمن، ماده ۲۶۲
- ۷۷ جهل و علم مشتری در مورد معامله فضولی و آثار آن، ماده ۲۶۳
- ۸۱ فصل ششم: سقوط تعهدات
- ۸۱ اسباب و طرق سقوط تعهدات در عقود و قراردادها، ماده ۲۶۴
- ۸۳ مبحث اول: وفای به عهد
- ۸۳ اصل عدم تبرع در پرداختها مگر در صورت اثبات، ماده ۲۶۵
- ۸۳ ماهیت و اثر تعهد طبیعی، ماده ۲۶۶
- ۸۴ ایفاء دین از جانب غیر مدیون و اثر اذن در رجوع به مدیون، ماده ۲۶۷
- ۸۴ عدم انجام فعل مشروط در عقد در صورت شرط مباشرت متعهد، ماده ۲۶۸
- ۸۵ شرایط تحقق وفا به عهد، ماده ۲۶۹
- ۸۵ تقاضای استرداد مال تأدیه شده توسط متعهد، ماده ۲۷۰
- ۸۶ لزوم تأدیه دین به داین (طلبکار) یا وکیل یا قائم مقام قانونی او، ماده ۲۷۱
- ۸۶ شرط صحت تأدیه دین به غیر دائن، ماده ۲۷۲
- ۸۶ امتناع از قبول تأدیه توسط صاحب حق (طلبکار)، ماده ۲۷۳
- ۸۶ لزوم اهلیت در قبض دائن یا متعهدله، ماده ۲۷۴
- ۸۷ عدم اجبار متعهدله به قبول چیز دیگری غیر از موضوع تعهد، ماده ۲۷۵

۸۷	عدم اجبار وفاء به عهد مدیون در صورت ممنوع بودن در تصرف مورد تعهد، ماده ۲۷۶
۸۷	عدم اجبار متعهدله به قبول قسمتی از مورد تعهد- تجویز قرار اقساط توسط حاکم، ماده ۲۷۷
۸۸	تسلیم مورد تعهد در وضعیت حین تسلیم در صورت عین معین بودن، ماده ۲۷۸
۸۹	شرایط تسلیم و تأدیه مال کلی، ماده ۲۷۹
۸۹	محل و مکان انجام تعهد توسط متعهد، ماده ۲۸۰
۹۰	اصل پرداخت مخارج تأدیه توسط مدیون مگر در صورت شرط خلاف، ماده ۲۸۱
۹۰	انتخاب دین پرداخت شده توسط مدیون در صورت تعدد دین به یک نفر، ماده ۲۸۲
۹۱	مبحث دوم: اقاله
۹۱	ترازی در اقاله و تفاسخ عقد، ماده ۲۸۳
۹۱	ظهور اراده در اقاله و تفاسخ به هر شکل که دلالت بر اقاله نماید، ماده ۲۸۴
۹۲	جواز اقاله تمام یا قسمتی از معامله، ماده ۲۸۵
۹۲	عدم مانعیت اعمال اقاله در صورت تلف یکی از عوضین، ماده ۲۸۶
۹۳	تعیین تکلیف نمائات و منافع مورد عقد در صورت اقاله و تفاسخ، ماده ۲۸۷
۹۳	استحقاق مالک از ازدیاد قسمتی که خود در مورد معامله به وجود آورده است، ماده ۲۸۸
۹۴	مبحث سوم: ابراء
۹۴	تعریف ابراء، ماده ۲۸۹
۹۵	جواز ابراء در صورت اهلیت ابراء کننده (متعهدله)، ماده ۲۹۰
۹۵	صحت ابراء ذمه متوفی و میت از دین، ماده ۲۹۱
۹۵	مبحث چهارم: تبدیل تعهد
۹۵	اقسام تبدیل تعهد در قالب تغییر دین، تغییر داین و تغییر مدیون، ماده ۲۹۲
۹۷	سقوط تضمینات تعهد سابق در صورت تبدیل تعهد به تعهد جدید، ماده ۲۹۳
۹۸	مبحث پنجم: تهاتر
۹۸	تعریف و زمینه بروز و ظهور تهاتر، ماده ۲۹۴
۹۸	اصالت تهاتر قهری و تعریف آن، ماده ۲۹۵
۹۹	شرایط دیونی که موجب حصول تهاتر می‌شوند، ماده ۲۹۶
۱۰۰	عدم فراغت ضامن در صورت طلبکار شدن مدیون نسبت به داین، ماده ۲۹۷
۱۰۰	توافق در هزینه پرداخت مخارج مربوط به حمل و نقل دو دین و یا
۱۰۰	اقساط شرط مکان، ماده ۲۹۸
۱۰۱	منع تهاتر دین توقیف شده به نفع شخص ثالث، ماده ۲۹۹

- مبحث ششم: مالکیت مافی‌الذمه ۱۰۱
- تحلیل و تعریف مالکیت مافی‌الذمه، ماده ۳۰۰ ۱۰۱
- مبحث هفتم: تلف مورد تعهد ۱۰۲
- تحلیل و مصادیق تلف مورد تعهد ۱۰۲
- فهرست اصطلاحات ۱۰۵
- منابع و مأخذ ۱۲۷